

„Tedd le, fiam, amit viselsz, mert nem a tiéd!”

Szent Benedek és a háború

A címben szereplő idézet a Szent Benedek életét elmesélő *Dialógusok könyvéből* származik. Amikor ezt a könyvet Nagy Szent Gergely pápa megírta, Benedek monostora, Monte Cassino már romokban hevert. A longobárdok fosztották ki, akik kegyetlen harcosokként rontottak rá Itáliára. Nem ők voltak az első ilyen germán törzs, és nem is az utolsó. Nem sokkal a longobárdok előtt a keleti gótok voltak soron, akiknek utolsó előtti királya szintén végigdúlta Itáliát, de Monte Cassinót megkímélte. Ez a király, Totila ellátogatott ugyanis az akkor már élteőbb Benedekhez, de nem hódító szándékkal, hanem mert rá akarta szedni a sokak által szentként tisztelt apátot. Egyik szolgáját királyi ruhába öltöztette, majd a harcosoknak megparancsolta, hogy a szolgát királyként vegyék körül, és így közeledtek a monostorhoz. Benedek azonban már messziről odakiáltotta az álkirálynak a címben szereplő mondatot. És onnantól fogva Totila is tisztelni kezdte az idős szerzetesatyát.

Vajon tényleg felismerte Benedek, hogy csak egy szolgáló viseli a koronát? Vagy valójában egyáltalán nem is érdekelte az idős apátot, hogy ki öltött magára királyi öltözetet, hiszen bárki jött volna koronásan, mindenkinek ezt mondta volna: „Tedd le, jó fiam, amit viselsz, mert nem a tiéd!”? Hány hatalmas király, vi-

lághódító hadsereg, világhuralmi törekvés vonult már el azóta is Montecassino előtt. Hát nem mindegyikre illene ez a mondat?

Nem csodatévő mondat ez. Akkor egyszer, Totilától megvédte a monostort. De a longobárdoknál ez már nem így működött. Alig negyven évvel Szent Benedek halála után úgy tűnt, hogy véget is ér a bencés történelem, hiszen az újabb hódítók lerombolták a monostort. A szerzetesek Rómába menekültek, ahonnan aztán a pápa Angliába küldte őket, hátha meg tudják majd téríteni az ottani pogány germán törzseket. Később ebből a térítő munkából született meg a középkori Nyugat-Európa.

Mintha a bencés történelem egyfolytában ismételné önmagát. A bencések monostort építenek, majd valamilyen hatalom közbelép, de a szerzetesélet máshol vagy máshogyan folytatja ugyanazt. Amikor például a Kulturkampf elérte Svájcot, és a monostorokat a felosztatás fenyegette, a konventek Amerikába küldtek testvéreket, mintegy előőrsként, ha menekülni kellene. Ebből lettek korunk legnépesebb közösségei az Újvilágban. A Regula ösvénye néha elveszni tűnik, de aztán mindig újabb és újabb helyekre visz tovább. Megtehetnék volna Svájcban is, hogy behódolnak a szekularizáló hatalomnak, de ők inkább megmaradtak a nehezebben járható ösvényen.

Pannonhalma is megélt számos ilyen „Tedd le, fiam, amit viselsz, mert nem a tied!” pillanatot. Ugyan csupán a térség utolsó ezernéhány évét kísérte végig, de itt is mennyi és mennyi uralmi szándék, világbirodalmi terv, hódító világnézet és kizárólagosságra törekvő ideológia vonult végig! Ami Vátának, a tatároknak vagy Rákosinak nem sikerült, az a törököknek, II. Józsefnek igen, és Szálasinak is csak kevesen múltott: elűzni a szerzeteseket, és megszüntetni a monostort. Mindezek a buktatók részévé váltak a történelmünknek. Nem feltétlenül hálásan gondolunk vissza ezekre a megpróbáltatásokra, hanem inkább a megerősödésből és a megújulásból tanulni vágyva. Hiszen az előttünk járó nemzedékek, akiknek ezek a kihívások jutottak osztályrészül, mind ugyanarról a lelkületről tettek tanúbizonyságot. Ha nem is minden egyes szerzetes volt rá képes, de maga a közösség, a rendtörténetünk nemzedékei különböző korokban mind ugyanazt a vá-

laszt adták a saját koruk éppen akkor égető kérdésére: „Tedd le, fiam, amit viselsz, mert nem a tied!” Mert biztosan voltak egyes szerzetesek, akik mégiscsak leborultak az aktuális ál-Totilák előtt, de a közösség nem. A közösséget nem szedte rá egyik hatalmasság sem, hogy a hatalom tényleg az övé lenne. A pusztítást és a háborút, a sebeket és a hibákat nem mindig sikerült kikerülni, de annál a kísértésnél, hogy itt a földön bármi hatalom előtt hódolni kéne, egyelőre még mindig voltak olyan szerzetesek, akiknek a fülükbe csengett az idős Benedek mondata.

Például megtörtént, hogy a király, mert megtehetette, maga nevezett ki valakit, nem is szerzetest a monostor élére. A Mátyás halála utáni zavaros időkben tette meg ezt Ulászló. A hivatalnokot pedig Tolnai Máténak hívták, akit azonban rabul ejtett a hely varázsa, és elhatározta, hogy valóban szerzetes lesz. Minta-szerű életet élt, és megreformálta a szerzeteséletet. Szent Márton monostora ekkor lett igazi lelki központja, nagyobb testvére a többi magyar apátságnak, 1514-ben pedig a kongregáció megalapítója. Olyan virágkora volt ez Pannonhalmának, aminek azt is köszönhetjük, hogy a mohácsi csata után nem menekültek el a szerzetesek, mint ahogy Buda elestét követően is megmaradtak állhatatosan a lassan végvarrá váló monostorban. Mindez azért volt lehetséges, mert Ulászló idején, a nagy káosz közepette is maradt néhány olyan – mára már névtelen – szerzetes, akik azt tudták mondani, mint Benedek: „Tedd le, fiam, amit viselsz, mert nem a tiéd!” Tolnai Máté pedig meghallotta és megértette ezt.

Közösségben könnyebb így kitartani. Egyrészt a bátorítás miatt, de szerintem mélyebb gyökere is van. Bennünk, emberekben, mélyen a szívünkben nem a hatalom iránti vágy lakik. Az mindig csak a felszín. Deficit. Annak a tünete, hogy még nem mertünk igazán mélyre menni. Hiszen legbelül, a legmélyebb vágyunk a közösségé. Befogadni és befogadva lenni – a hatalom erre képtelen. Sőt, éppen a hatalomról való lemondás visz el bennünket oda a mélyre. Nem véletlen, hogy ugyanez az önkiüresítő logika sejlik föl a teodícea és a megtestesülés, sőt a megváltás titkaiban is. Hiszen minket nem a hatalom istene teremtett meg, hanem a Szentháromság közösségének Istene, mégpedig a saját képére és

hasonlatosságára. Legmélyen tehát a közösség lakik mindegyikünk szívében. A hatalom ezt csak eltakarja előlünk.

Benedek nem kezdte el szidni Totilát. Ha valaki gót király, hát annak háborúznia kell, mert ez a szerepe, és Totila ennél a szerepnél mélyebbre nem tudott eljutni. De attól még Szent Benedek éppúgy emberként fogadta, mint bárki más. Őt nem zavarta meg a felszín. Talán éppen ez az emberi odafordulás zökkentette ki Totilát a háborús alapjartából, hogy aztán megkímélte a monostort. Akkor egyszer nem volt király. Ehhez viszont szükség volt Benedek kérlelhetetlen emberségére.

A háború és minden erőszak – a fizikai pusztítás mellett – azzal rombol a leginkább, hogy a másik oldalt, a békét akarókat is bevonja az erőszakba: vagy maguk is egyre hangosabban kiáltanak béke után, vagy pedig behódolnak az agresszornak és beállnak mögé. Van-e harmadik lehetőség? Létezhet-e emberség, ha háború van? Megmaradhatunk-e a béke embereinek, ha körülöttünk már majdnem mindenki agresszív? Ha ezeken a kérdéseken összeveszve széthullanak a közösségeink, mennyivel maradhatunk különbek annál, aki elkezdte megtölteni az első fegyvert? De mi történik, ha pacifizmusunk miatt kimondatlanul maradnak égbekiáltó bűnök? Nemde máris cinkosai lettünk a hatalmasoknak? Hogyan maradhatunk emberek, ha háború van?

Benedek erre adott példát ezzel a mondatával. Nem minősít, hanem emberként kezel. „Nem a tiéd” – mondja: és így függetlenít attól, amivé válni akarunk, vagy amivé a helyzet tenni akar na minket. „Tedd le!” – mondja, és megszabadít a külsőségektől, mintegy feloldoz az alól, hogy nekünk mindig valami hatalom vagy jelmez kell ahhoz, hogy legyünk valakik. „Fiam” – mondja, mint ahogyan a Reguláját is kezdi, hiszen Benedek számára mindegy, hogy gót vagy latin, elvenni jön vagy kérni, fiaként és testvéreként tekinti az embert. Benedek minden szavában ember, és embertelenséget egyetlen szónak sem enged. Így teszi emberivé azt, akivel közösségben van. Totilánál annak idején ez sikerült. Napóleonnál a bencés VII. Piusznak nem.

A Regula fejezetei néha nagyon összetett, polifon egységek. Olykor azonban, kifejezetten hangsúlyos részleteknél Benedek

egyetlen gondolatnak szenteli az adott fejezetet. Így jár el akkor is, amikor egy egész fejezetet kap az a tiltás, hogy a „Monostorban senki se merészelje a másikat védelmezni!” (RB 69) Nem igazán részletezi Benedek, hogy miért ennyire elszánt ebben a kérdésben, hanem inkább a Regula egészéből válik érthetővé. A háborúk ugyanis szinte kivétel nélkül, a világháborúktól egészen az egymás közötti kis csatározásainkig legtöbbször úgy kezdődnek, hogy valakit vagy valamit elkezdünk megvédeni. Agresszióra agresszívvá válunk mi is, és már be is vont bennünket a háború démona a maga aktuális játszójába. Ahol agresszió van, ott nincsen béke. Ha a békét agresszíven akarjuk megvédeni, akkor az már a háború története. A Regula ösvényén ilyen nem lehet. Nincs alibi az agresszióra. A Regula ösvényén járva sosem fogunk jó okot találni az igazságos háborúhoz. Ez az ösvény néha nehezen látható. A rajta való haladás pedig lassú. Botladozó. Néha bizonytalannak vagy céltalannak tűnhet. És mennyivel gyorsabb lenne az ösvény helyett az autópályán haladni! Odacsapni az aktuális Totilának, vagy megvédeni Szent Benedeket. De hát ő maga mondja: „A monostorban senki se merészelje a másikat védelmezni!”

A Regula talán legtöbbet idézett sora az, amelyet Szent Benedek a 33. zsoltárból emelt át a Prológusba: „Keresd a békét és járj utána!” A béke nem egy állapot, nem az elért cél, hanem egy ösvény, amit lépésről lépésre ki kell tapogatni, óvatosan, fűrkészve a világot, de nem hagyva, hogy eltérítsen a nehezen kivehető nyomvonalától, amelyen az elődeink is jártak. A béke nem a háború ellentéte, mert a béke nem ellentét. Hanem olyan ösvény, amely már sok háborún átvezetett, és amelynek csak egy szakasza ugyan a miénk, amely, ha hirtelen véget érne is, a célja éppen ott lesz, ott vár ránk annál az utolsó lépésünknel.

Juhász-Laczik Albin